

היום נלמד בעזרת ה'

דף סח

למדנו במשנה - אמר ר' עקיבא כו': רבי עקיבא אמר בשם רבי יהושע שיש שני סוגים של כישוף בלקיטת קשואים.

קושיא: **והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה?** וכי רבי עקיבא למד את הלכות כישוף בקשואים מרבי יהושע? הרי הוא למד זאת מרבי אליעזר, וכפי שכתוב בברייתא הבאה.

והתניא כשחלה ר' אליעזר וכו': נכנסו ר' עקיבא וחביריו לבקרו. רבי אליעזר ישב ב'קינף' - מקום שמוקף בכילה, והם ישבו בטרקלין ולא ידעו האם להכנס ל'קינף' או לא. ואותו היום ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו של רבי אליעזר לחלוץ את התפילין של אביו רבי אליעזר, גער בו רבי אליעזר ויצא הורקנוס בניזיפה. אמר להן הורקנוס לחכמים נדמה לי שדעתו של אבא נטרפה והוא הולך למות, כי אם היתה דעתו מיושבת עליו הוא היה מסכים שאני אחלוץ את תפיליו, משום שבשבת אסור להניח תפילין.

אמר רבי אליעזר לחכמים דעתו של הורקנוס ודעת אימו נטרפה, כי איך הם לא מתעסקים בהטמנת חמין והדלקת נרות שהם מלאכות שאסורות בשבת באיסור סקילה, והם עוסקים בהורדת התפילין שהאיסור להניחם בשבת הוא רק איסור שבות מדרבנן!

כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו בריחוק ארבע אמות. כי רבי אליעזר היה מנודה (בגלל שלא רצה לקבל את פסק החכמים בענין 'תנורו של עכנאי' שחלק עליהם בזה). אמר להם רבי אליעזר למה באתם? אמרו לו ללמוד תורה באנו. אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם? אמרו לו לא היה לנו פנאי. אמר להם אני מתפלא אם אתם תמותו בצורה טבעית. שאל אותו רבי עקיבא והמיתה שלי מהי? אמר לו שלך קשה משלהם. כי לבך פתוח כאולם ואם היית משמש אותי היית לומד ממני הרבה תורה. ואכן רבי עקיבא מת במיתה נוראה כשסרקו את בשרו במסרקות של ברזל.

נטל שתי זרועותיו: נטל רבי אליעזר את שתי זרועותיו והניחן על לבו ואמר - אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. כי כשגוללים את הספר תורה הכתב מכוסה ולא רואים אותו, וכך אני כשאמות כל התורה שכליבי תתעלם ותתכסה מהעולם, כי לא היו תלמידים שלמדו אותה ממני.

הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי ולא חיסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים. כלומר תורתם היתה כל כך גדולה, שאחרי כל התורה שלמדתי מהם לא התקרבתי לדרגה שלהם כלל, והגעתי לדרגה של ליקוק מהים של חכמתם. והרבה תורה לימדתי, ולא חיסרוני תלמידי אלא כמכחול שמכניסים לשפופרת ומטבילים אותו במעט צבע מהשפופרת.

ולא עוד, אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בענין נגע של 'בהרת עזה', ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בכישוף של 'נטיעת קשואין' ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף. שפעם אחת אני והוא היינו מהלכים בדרך, אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין. אמרתי דבר אחד ונתמלאה כל השדה קשואין. אמר לי רבי למדת אותי איך נוטעים קשואין בכישוף, תלמד אותי איך עוקרים אותם בכישוף. אמרתי דבר אחד ונתקבצו כל הקשואים למקום אחד.

אמרו לו הכדור והאמוס וכו': שאלו אותו חכמים על שני דברים שהוא חלק על חכמים בהלכות טהרה, האם הוא חוזר בו ומודה לחכמים או שהוא נשאר בדעתו.

עור מקבל טומאה רק אם יש לו בית קיבול להכניס ולהוציא. נחלקו חכמים ורבי אליעזר מה הדין כלי עור שעשוי להכניס לתוכו משהו אך סוגרים אותו ולא מוציאים אותו משם לעולם. כגון, כדור = כדור מעור ממולא בצמר דחוס של אייל. אמוס = צורת נעל מעור ממולאת שיער, המשמשת כשבלונה לאומן ליצירת נעליים. קמיע = נרתיק עור שבתוכו יש דבר מה ותולים אותו על הצואר ליופי. צרור המרגליות = אבן סגולית בתוך נרתיק עור שתולים אותה על הבהמה לרפואה. ומשקולת קטנה = משקולת קטנה בתוך נרתיק עור השומר עליה שלא תתקלקל. לדעת חכמים כל אלה אינם מקבלים טומאה, כי הכיסוי עור שלהם אינו נחשב לכלי קיבול. אבל לדעת רבי אליעזר הוא מקבל טומאה כי הוא כן נחשב לכלי קיבול.

מחלוקת נוספת שלהם היא במקרה שהעור של הכלים הללו נקרע ורוצים להטביל אותם במקוה. אמנם חכמים מודים שעכשיו הם כבר מקבלים טומאה, כי הם עשויים להכניס ולהוציא. אבל השאלה היא האם לאחר שנטמאו, ניתן להטביל אותם

במקוה כשהם ממולאים בדבר שבתוכם, או לא. לדעת חכמים זו חציצה וצריך להוציא את מה שבתוכם לפני הטבילה. לדעת רבי אליעזר זו לא חציצה כי המילוי הוא חלק מהכלי.

אמר להם רבי אליעזר שהוא נשאר בדעתו. דהיינו הכלים הללו טמאים כשהם תפורים, וכשהם נקרעו מועיל להטביל אותם כמות שהם בלי להוציא את המילוי.

מנעל שעל גבי האמוס מהו: זו השאלה השניה. מנעל מוכן שנמצא על השבלונה 'אמוס' הנ"ל, והאומן עוד לא הוריד אותו. האם הוא כבר מקבל טומאה במקומו, או רק לאחר שירידו אותו מהאמוס. לדעת חכמים מכיון שלא חסרה בו שום מלאכה, הוא כבר נחשב 'כלי' והוא נטמא. אבל לדעת רבי אליעזר הוא לא נחשב 'כלי' והוא טהור כל עוד שהאומן לא הוריד אותו מהאמוס. שאלו אותו חכמים האם הוא נשאר בדעתו שהמנעל טהור? אמר להם רבי אליעזר שהוא טהור, ובמילה 'טהור' נפטר רבי אליעזר ויצאה נשמתו בטהרה.

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר: הותר הנידוי. כדי שיוכלו לטפל בקבורה שלו.

למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד: רבי עקיבא לא נשאר שם ולא ידע שמת רבי אליעזר (תורת חיים). במוצאי שבת עשו לרבי אליעזר לויה, ורבי עקיבא פגש אותם בדרך בין קיסריה ללוד. מרוב צער הוא היכה בכשרו עד שדמו היה שותת לארץ. [ולא היה בזה איסור של 'שרט לנפש' כי הוא לא עשה זאת על המת אלא על התורה שהוא הפסיד. תוס'. או בגלל שהוא לא שרט את עצמו אלא הכה בידו על ראשו. ריטב"א].

עשו שורה סביב המת כדי להספיד אותו, ורבי עקיבא פתח ואמר - "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן. כלומר יש לי הרבה שאלות לשאול ואין לי את מי. עד כאן הברייתא.

אלמא מרבי אליעזר גמרה: מוכח שרבי עקיבא למד את כישוף הקשואים מרבי אליעזר ולא מרבי יהושע!

תירוץ: גמרה מרבי אליעזר ולא סברה הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה: בתחילה הוא למד זאת מרבי אליעזר ולא הבין, ולאחר מכן הלך ללמוד מרבי יהושע והוא הסביר לו.

קושיא: היכי עביד הכי? והאנן תנן העושה מעשה חייב: איך רבי אליעזר עשה כישוף של הקשואים והרי העושה כישוף חייב.

תירוץ: להתלמד שאני. דאמר מר "לא תלמד לעשות" לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות: ורבי אליעזר עשה זאת רק כדי ללמד את רבי עקיבא. שאם יבוא נביא שקר ויעשה דבר כזה הוא ידע שהוא מכשף (רש"י שבת).

 הדרן עלך ארבע מיתות

פרק שמיני. משנה: בן סורר ומורה: לאחר שלמדנו לעיל שכן סורר ומורה נסקל, כעת מבארת המשנה את דיני בן סורר ומורה.

מאימתי נעשה בן סורר ומורה? משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: ממתי שיש לו שתי שערות במקום הערווה הוא יכול להיות בן סורר ומורה, אבל לפני כן הוא קטן ואינו בן עונשים. ועד שהמקום יהיה מוקף כולו בשיער הוא יכול להיות בן סורר ומורה, ולא לאחר מכן. ומה שאמרו חכמים 'זקן התחתון ולא העליון' הכוונה למקום הערווה ולא לזקן ממש, אלא שדיברו חכמים בלשון נקייה.

שנאמר "פי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם", ודורשים "בן" ולא בת ולא איש, ומשעה שהקיף זקן התחתון הוא כבר 'איש' ופטור.

קטן פטור שלא בא לכלל מצות: ואף שגם קטן נקרא "בן", הרי אי אפשר לחייב קטן לפני שהביא שתי שערות, שהרי הוא פטור מהמצוות, ולכן בהכרח שרק לאחר שהביא שתי שערות זהו זמן חיובו. ואף שלאחר שהביא שתי שערות הוא כבר נחשב ל'איש' לכל המצוות שבתורה, אבל הפסוק מיעט "בן" ולא איש ללמדנו שזמן חיובו הוא בזמן שהוא בן הסמוך לגברתו של איש, ויבואר בגמ'.

גמרא: שאלה: קטן מנלן דפטור?

הגמ' לא מבינה את השאלה - **מנלן? כדקתני טעמא שלא בא לכלל מצות:** כלומר המשנה כבר אמרה שקטן פטור כיון שלא בא לכלל מצוות.

ותו, היכא אשכחן דענש הכתוב דהכא ליבעי קרא למיפטריה: ועוד, היכן מצאנו שהתורה מענישה קטן שאתה שואל מנין לומדים שקטן פטור.

אנן הכי קאמרינן: אומרת הגמ', זו היתה השאלה - שהרי בן סורר ומורה לא נהרג על חטא שעשה, אלא נהרג על שם סופו, כלומר שכן סורר ומורה נהרג על שאכל תרטימר בשר ושתה לוג יין, ואין בזה שום חטא, אלא כיון שבסופו של דבר הוא יגמור את כספו של אביו ולא יהיה לו מהיכן לקנות בשר ויין והוא ילסטם את הבריות, אמרה התורה שימות זכאי ולא ימות חייב, וכיון שהוא נהרג על שם סופו א"כ אפילו שהוא קטן צריך להרוג אותו.

ועוד שאלה: הרי נאמר בפסוק הנ"ל "בן" ודרשנו 'בן ולא איש', וא"כ גם קטן הוא 'בן ולא איש', ומדוע הוא פטור?

תשובה: אמר רב יהודה אמר רב: נאמר בפסוק "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה", ואנו דורשים שכשהוא 'בן הסמוך לגבורתו של איש' דהיינו בתחילת היותו לאיש אז הוא יכול להיות בן סורר ומורה.

*

למדנו במשנה - ועד שיקיף זקן התחתון כו':

תני רבי חייא עד שיקיף עטרה: בן סורר ומורה הוא ממתי שיביא שתי שערות ועד שהזקן יקיף את העטרה.

כי אתא רב דימי: רב דימי ביאר את דברי רבי חייא, שכוונתו לבאר את דברי המשנה שאמרה 'ועד שיקיף זקן התחתון', שהכוונה הקפת הגיד סמוך לביצים ולא הקפת הכיס של ביצים שהוא זמן הרבה יותר מאוחר.

*

אמר רב חסדא, קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר "כי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן", ואנו דורשים שיהיה לאיש (= גדול) בן, ולא שיהיה לבן (= קטן) בן, דהיינו שיהיה בנו של איש ולא בנו של קטן.

קושיא: האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב: והרי הפסוק הזה כבר נצרך ללמוד את מה שאמר רב יהודה אמר רב לעיל (= שיהיה 'בן הסמוך לגבורתו של איש' ולא קטן).

תירוץ: א"כ לימא קרא: א"כ הפסוק היה יכול לומר "כי יהיה בן לאיש" דהיינו שהבן יגיע לכלל איש, ומכך שנאמר "כי יהיה לאיש בן" משמע שדברי רב חסדא שיהיה לאיש בן ולא שיהיה לבן בן.

קושיא: ואימא כוליה להכי הוא דאתא: א"כ אולי הפסוק בא לומר רק את דברי רב חסדא, ואי אפשר ללמוד ממנו גם את דברי רב יהודה אמר רב, וא"כ רק בנו של קטן פטור מדין סורר ומורה אבל קטן עצמו חייב.

תירוץ: אם כן על הפסוק היה לומר "כי יהיה בן איש סורר ומורה" שמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן, ומכך שנאמר "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (= שהתורה הקדימה את ה'איש' תחילה וגם הוסיפה את האות ל') משמע גם "כי יהיה בן לאיש" דהיינו שיגיע סמוך לגבורתו של איש, ומשמע גם "כי יהיה לאיש בן" שיהיה בן של איש ולא בן של קטן.

ופליגא דרבה: מה שרב חסדא אמר שקטן שהוליד אין בנו נעשה סורר ומורה, זה שלא כדברי רבה הסובר שקטן בכלל לא יכול להוליד.

שנאמר "וְאִם אֵין לְאִישׁ גֵּאֵל": פסוק זה נאמר לגבי אדם שגזל, ונשבע לשקר שלא גזל, ואח"כ הודה שבאמת גזל, שעליו לשלם לנגזל קרן וחומש ולהביא קרבן אשם. ואם הנגזל מת ואין לו יורשים, על הגזלן לתת את הקרן וחומש לכהן. ולכאורה קשה, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל (= יורש)? שהרי לכל אחד יש קרוב כל שהוא, שכולם בני אברהם יצחק ויעקב, אלא הפסוק מדבר על מי שגזל את הגר שאין לו יורשים.

ואמר רחמנא: ואמרה התורה "וְאִם אֵין לְאִישׁ גֵּאֵל", ולא נאמר "ואם אין לו גואל", וזאת כדי ללמדנו שאם הגר הוא 'איש' עליך לבדוק האם יש לו יורשים, שהרי יתכן שנולדו לו בנים לאחר שהתיגר, אבל אם הגר הוא קטן אינך צריך לברר האם יש לו יורשים, כיון שבוודאי אין לו יורשים משום שקטן לא יכול להוליד.

ע"כ דברי רבה הסובר שקטן לא מוליד, והוא חולק על רב חסדא הסובר שקטן יכול להוליד.